

Albert Camus'da Saçma Kavramı: Sisifos'u Mutlu Düşünmek

ARŞ. GÖR. DR. ESRA BAŞAK AYDINALP*

Öz

İki dünya savaşına tanıklık eden Albert Camus'nun 1940'lı yıllarda kaleme aldığı *Sisifos Söyleni* yirminci yüzyılda modern insanlık durumunun "uyumsuzluğunu" ve insan varoluşunun çağlardan beri süregelen "saçmalığını" ele alan en önemli denemelerinden biridir. Bu eserde Camus, yaşamın anlamını, dünyanın insan karşısındaki kayıtsızlığını, bu kayıtsızlığın yarattığı uyumsuzluk, yabancılaşma ve anlamsızlık hissinin başkaldırı ile aşılmasını ele alır. Bu çalışmada amaç Camus'nun *Sisifos Söyleni*'nde bütün detayları ile tanımladığı saçma kavramını derinlemesine incelemektir. Camus, *Sisifos Söyleni*'nde yaşam-ölüm ikilemi arasındaki insanın varoluş çabasını sorgular. Bu sorgulama dahilinde ölümlülüğü karşısında insanın yaşama uğraşının anlamsızlığı saçma kavramı ve duygusu ile açıklanır. Bu eserde Camus, etik bir açıdan, modern insanın amaçsız ve tekdüze varoluş şeklinin neden olduğu uyumsuzluk halini ve insanın kendine yabancılaşmasını ele alır. Edebi açıdan ise, Camus, bu yabancılaşma ve uyumsuzluk durumunun direniş ve başkaldırı ruhu ile mutlu bir varoluş olarak tasarlanabilme potansiyelini *Sisifos Söyleni*'nde uyumsuz kahramanın yaşama azmi ve tutkusu ile örnekler.

Anahtar sözcükler: Albert Camus, Saçma, Başkaldırı, *Sisifos Söyleni*, Yabancılaşma

THE NOTION OF ABSURD IN ALBERT CAMUS: THINKING SISYPHUS HAPPY

Abstract

The Myth of Sisyphus, written by Albert Camus in the 1940s, who witnessed two world wars, is one of the most important essays on the "incongruity" of the modern humanity condition in the twentieth century and the "absurdity" of human existence for ages. In this work, Camus deals with the meaning of life, the indifference of the world to human beings, and the overcoming of the feeling of incongruity, alienation and meaninglessness created by this indifference through rebellion. In this study, it is intended to examine in detail the notion of absurdity defined by Camus in *The Myth of Sisyphus*. Camus questions the existential effort of the human being between life-death dilemma in *The Myth of Sisyphus*. Within this questioning, the meaninglessness of human's struggle to live against her/his mortality is explained with the concept and feeling of absurd. In this work, Camus, from an ethical point of view, deals with the incongruity and alienation of the human being caused by modern human's purposeless and monotonous way of

* Erzincan B. Yıldırım Ün. Fransız Dili Eğt. ABD, ebaydinalp@erzincan.edu.tr, orcid: 0000-0001-8035-5917

Gönderim tarihi: 17.08.2020

Kabul tarihi: 21.11.2020

¹ "Saçma" Fransızca olan "absurde" kelimesinin Türkçe karşılığıdır. Tahsin Yücel'in *Sisifos Söyleni* çevirisinde bu sözcük uyumsuz olarak Türkçeye çevrilmiştir.

being. From a literal perspective, Camus exemplifies the potential of this alienation and incongruity situation to be conceived as a happy existence with the spirit of resistance and rebellion by means of the incompatible hero's determination and passion in *The Myth of Sisyphus*.

Keywords: Albert Camus, Absurd, Revolt, *The Myth of Sisyphus*, Alienation

“Yaşamak uyumsuzluğu yaşatmaktır.”

Albert Camus

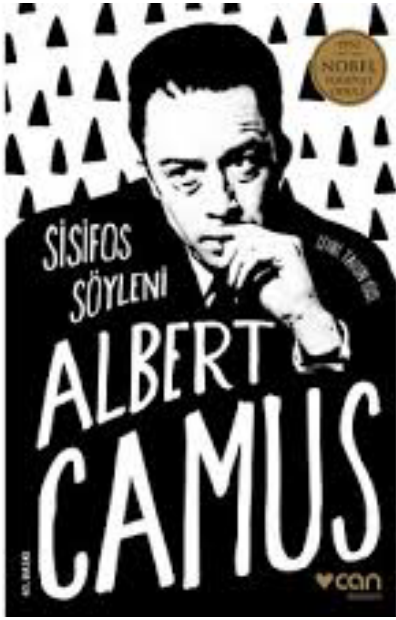
GİRİŞ

1 913-1960 yılları arasında yaşamış olan Camus iki büyük dünya savaşına tanıklık etmiş, bu tanıklık dolayısıyla çağının buhranlarını son derece özgün bir biçimde ele almış deneme, roman, tiyatro yazarı ve filozoftur. Albert Camus ilk felsefi denemesi olan *Sisifos Söyleni*'ni *Yabancı* (1942) adlı romanının ardından 1941 yılında tamamlamış ve deneme 1942 yılının Kasım ayında “*Les Essais*” yayınları tarafından yayınlamıştır. *Yabancı* adlı eserinde Mersault karakteriyle belirginleşen “uyumsuzluk duygusu” ve bu duyguya karşı insanda beliren yabancılaşma hissi *Sisifos Söyleni*'nde yerini Albert Camus'un sıklıkla ele aldığı “uyumsuz kavramına” bırakır. Kavramın bir duygu deneyiminden duygu kavramına yükselişi ile saçmanın yaşattığı anlamsızlık, yabancılaşma ve umutsuzluk hissi yerine modern insana onu yaşama tutkuyla bağlayan bir direniş ve başkaldırı ruhu eşlik eder. Bu direniş iyimserdir ve yaşamak fikrine sıkı sıkıya bağlıdır. Yaşamın, gerçekte ölüm ile olan karşılaşmanın insanı maruz bıraktığı uyumsuzluk deneyiminin, kendine yabancılaşma serüveninin Camus'daki karşılığı bir başkaldırı edebiyatı ve bunu tamamlayan bir başkaldırı felsefesidir. *Sisifos Söyleni* bu başkaldırı felsefesine ve uyumsuz kavramının temellendirilmesine giriş niteliğinde kaleme alınmıştır.

Sisifos Söyleni'ne Camus, “Gerçekten önemli olan bir tek felsefe sorunu vardır, intihar. Yaşamın yaşanmaya değer değmediği konusunda bir yargıya varmak, felsefenin temel sorusuna yanıt vermektir. Gerisi, dünyanın üç boyutlu olup olmadığı, düşüncenin dokuz mu, yoksa on iki ulamı mı bulunduğu, sonra gelir” (Camus, 2010, s.15) diyerek başlar. İntihar onda felsefi bir sorunsala açılabilir çünkü intihar yaşamın anlamı sorusuyla direkt ilişkilidir. Böylelikle okur daha *Sisifos Söyleni*'nin ilk cümlelerinden itibaren bütün Camus felsefesinin temel unsuru ile yani yaşamın anlamsızlığının merkezine oturan “saçma” ve “uyumsuz” bir duyarlılık ile karşı karşıya kalır. İnsan yaşamı anlamsız mıdır? Bu anlamsızlık ve dünyanın insan varoluşuna kayıtsızlığı bağlamında Camus insan varoluşunu neden uyumsuzla bağdaştırır? Bu uyumsuz uşlamlamanın nedenleri nelerdir? Camus insan yaşamının anlamsızlığına vurgu yaparken neyi öngörmektedir?

Camus'ya göre saçmanın insan tarafından kavranması monoton ve mekanik olan rutin yaşamın ani bir bilinç ile insanda belirmesi şeklinde ortaya çıkar (Camus, 2010, s.24). Uyumsuzluk bireyin mutlak gerçeği bulma yolundaki derin arzusu ile gerçeğin sınırlılığı arasındaki çatışkından doğar. Bu nedenle uyumsuzluk sürekli bir karşıtlık içerir. Bir yanı sıra insan bütün varoluşuyla yaşamak durumundadır öte yandan ölüme mecburdur (Camus, 2010, s. 46). Bu nedenle uyumsuz kavramı ile Camus insanın ölüm karşısındaki acizliğini ve ölümden kaçamayışını öngörür. Dünyanın anlamını bulamamak ile dünyada bir anlam aramak hali, onu saçma kavramını geliştirmeye yöneltir. İnsan gerçekten dünyayı anlamlandırmalı mıdır? Bu anlam, onun sonsuz

uyumsuzluğuna bir cevap olacak ve gerçeği bulma yolunda serüvenini aydınlatacak mıdır? Bu sorulara cevap arayan Camus, Yunan Mitolojisindeki *Sisifos Söyleni*'nden esinlenir.

Sisifos Söyleni, Yunan mitolojisindeki kahramanın bitmez, tükenmez çabasına gönderme yapar. Saçma bir figür olarak "Sisifos, tanrılar tarafından bir kayayı durmaksızın bir dağın zirvesine kadar çıkarmaya mahkûm edilmiştir. Sisifos kayayı zirveye taşımaktadır, fakat kaya her defasında kendi ağırlığıyla yeniden aşağı düşmektedir. Tanrılar bu yararsız ve umutsuz cezadan daha korkunç bir eylem olmadığını düşünmüşlerdir" (Camus, 2010, s.123). Bu ceza paralel bir şekilde modern insan yaşamının tüm uyumsuzluğu ve anlamsızlığını betimler. Modern insan varoluşunu anlamlandırmaktan yoksun, sonlu bir kadere, diğer bir deyişle, ölüme mahkûm, zamanın çarkları içinde kaderin tıpkı Sisifos'ta olduğu gibi ona yüklediği sorumluluklarla örülüdür. Bu sorumluluklardan kaçamayan modern insanın varoluşu yaşam/ölüm ikileminin odağındadır.

Bu çalışmada amaç Albert Camus'da saçma deneyimini tüm boyutlarıyla incelemek ve bu bağlamda aşağıdaki sorulara yanıt aramaktır:

- Camus'ya göre modern insan, dünyanın kendi edimlerine kayıtsızlığını nasıl ve hangi duygu ile deneyimler?
- Bu deneyimin insanda bir yönüyle yarattığı yaşama sevinci veya öteki yönüyle ölüm hissi (ve hatta intihar düşüncesi), modern insanda hangi felsefi sorgulamalara neden olur?
- Albert Camus'da bu karamsarlığı çözümleyen felsefi ve edebi düşünsel yöntem nedir?
- Camus modern insanın içinde olduğu çıkmazları, karamsarlığı ve varoluşsal kaygıyı *Sisifos Söyleni*'ninden esinlenerek nasıl sembolize eder?
- Camus'ya göre modern insan, Sisifos'u neden mutlu tasarlamalıdır?

ALBERT CAMUS'DA SAÇMA KAVRAMI

"İnsan yaşamı, oyuncuyla dekoru arasındaki bu kopma uyumsuzluk duygusunun ta kendisidir."

Albert Camus

Camus'nun saçma kavramına yüklediği anlamı tartışmadan önce, saçma kelimesinin düz anlamına değinmekte fayda var. Saçma öncelikle "mantığın kurallarını ihlal eden, akıldışı, anlamsız, absürt ve akla aykırı" (Eren, 2011, s.63) gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Ahmet Cevizci saçmayı felsefe sözlüğünde şu şekilde tanımlar: "Genel olarak, akla açıkça karşı olan, gizli ya da örtük değil de apaçık bir çelişki sergileyen, mantık yasalarına aykırı olan, sağduyunun apaçık doğrularına ters düşen fikirler, tezler; kendi içinde bir çelişki içeren fikirler, mantık bakımından zorunlu olan bir doğruyla çelişen yargılar için kullanılan sıfat. Daha özel olarak da varoluş felsefelerinde, yaşamın anlamsızlığı, tutarsızlığı ve amaçsızlığı için kullanılan terim" (Cevizci, 1999, s.743). Saçma, Camus'da bu anlamların yanı sıra insanın varoluşu ile ilişkilendirilir. Camus

“dünyanın insana ve özlemlerine karşı kayıtsız oluşunu; mutlu olmak isteyen, mutluluk isteğini yüreğinin derinlerinde hissedenden insanın dünyanın akıldışı sessizliğiyle çarpışması durumunu “saçmalık” olarak değerlendirmiştir (Cevizci, 1997, s.546). Onun düşüncesinde “saçma, hayatın tutarsızlığını anlamış, akla, mantığa aykırılığını görmüş, bilinçli insan ya da düşüncedir.” Camus’ya göre uyumsuzluk, bilinç sahibi bir varlık olan insan ile dünya arasında anlamlı bir ilişkinin kurulamaması, yani bir ilişkisizlik durumu ya da kopuştur. Bu kopuş insanı özvarlığına dair bir bilince taşır. Bu anlamda Camus’ ye göre iki farklı saçma (uyumsuz) anlamı vardır. Bu anlamlardan ilki saçma duygusudur. Camus saçma duygusunu herkesin yaşadığını fakat bazı insanların durumunun bilincine varabildiklerini, bazılarının ise içinde buldukları durumun farkına varmadan hayatlarını devam ettirdiklerini söyler (Yurday, 2019, s.3).

Sisifos Söyleni’nde Camus iki temel ayırım yapar, bu ayırlardan ilki saçma olgusu ile insanların bunun bilincinde olma durumudur. Camus insan varoluşunun anlamsız olduğunu ve herkesin bu farkındalığa sahip olmadığını ifade eder. İkinci ayırım saçma duygusu ile saçma kavramı arasında yaptığı ayırımdır (McBride,1992, s.3-4). Saçma kavramı entelektüel düzeyde algılanır. Camus saçmayı dünyanın varoluşu ile onun varoluşunun bizim talebimiz doğrultusunda olup olmaması arasındaki ilişki olarak tanımlar. Camus’nun saçma kavramında hem metafizik hem de epistemolojik bir yön vardır. Metafizik yönüyle absürt insan zihninin bütünüyle kendisine kayıtsız olan dünya ile karşı karşıya gelmesidir. Bunun sonucunda talep eden bir zihin ve bütünüyle zihni hayal kırıklığına uğratan bir dünya ortaya çıkar. Epistemolojik yönüyle saçma kavramı insanın bilme isteğini uyandırır ve bu istek insana bilmenin sınırlarını çizer. Camus bu anlamsızlık ve uyumsuzluğa karşı nasıl yaşanılması gerektiğini sorgular.

Camus’ya göre, “saçma duygusu saçma kavramının kendisi değildir, onun temelini atar sadece hepsi bu kadar. Evren konusunda insanın kendi yargısına vardığı kısacık bir an bir yana, onda özetlenmez” (2018, s.45). Sartre’ın da dediği gibi, *Yabancı* adlı eserinde Camus saçma duygusunun deneyimlenmesini, *Sisifos Söyleni*’nde ise bu duyguyu bir kavram olarak felsefi düzeyde geliştirmeyi amaçlamaktadır (1984, s.91). Saçmalığın farkına varıldığı dört insani durum vardır (Eren, 2011, s.66). Bunlardan ilki, modernizm ile insan yaşamının büründüğü rutin mekanik yaşam anlayışıdır. İnsanların modern toplumun gerekliliklerine uygun olarak sürdürdükleri yaşamın mekanikliği ve tekdüzeliği sonucunda yaşadıkları yaşamın değerini ve anlamını sorgulamaya başlarlar. Bu soru Camus’ya göre saçmanın en iyi habercisidir (Cevizci, 1997, s.754). İkinci temel unsur, zaman olgusudur. Bir yandan yaşamın anlamsızlığı ve uyumsuzluğuyla karşılaşan insan öte yandan zamanın akışıyla birlikte bu uyumsuzluğunu değiştiremeyeceği ve birey olarak zamanı aşamayacağı hatta onun esiri olduğunu duyumsar ve bunu bilince taşır. Saçmaya yol açan, insanlara saçmalığı duyumsatan başka bir unsur da insanların büyük çoğunluğunun farklı ölçülerde duyduğu, yabancı bir dünyada bir başına bırakılmışlık hissidir. (Cevizci, 1997, s.756) Son olarak “Camus’ya göre, saçma duygusunun asıl kaynağı ve en son durağı ölümle ilgili olan düşüncelerimizdir” (Eren, 2011, s.67).

Uyumsuzun en önemli kaynaklarından biri, tekdüze bir yaşamı göğsüslüyor olmaktır. Yaşamın bir alışkanlıklar yığını olduğunu fark eden insan bütün bu rutin döngünün anlamını sorgulamaya başlar. Bu sorgulama ile insan uyumsuz bir iklime kapıyı aralamış olur. Her gün aynı

kısır döngüye doğan insan hem umutsuzluk hem de ölüm düşüncesi ile karşı karşıya gelir. Bu monoton varoluşun farkına varan insan kendisini çevreleyen dünyayı garipser ve bir yabancıya dönüşür. İnsan kendine yabancı kaldığı bu duygu durumunda umutsuzluğa düşer. İnsanın kendisini ve yaşamını anlamlandırması önündeki diğer bir engel, zaman mefhumu ve ölüm gerçekliğidir. Çünkü biz yarın için ne tür planlar yaparsak yapalım ölüm yakıcı bir gerçeklik olarak insanın önündedir. Zaman ise insanın monotonluğunu derinleştiren, kendine yabancılaşma sürecini uzatan bir olgudur. Modern insan rutin yaşamında bu yabancılaşma hissi ve zaman içerisinde ölümün kaçınılmaz gerçekliği ile karşılaşınca uyumsuzluk durumunu bilince bağlar. Bu doğrultuda Camus düşüncesinde dünya ile insanı karşı karşıya getirir. İnsan onu çevreleyen dünyayı bir şekilde anlamlandırma gayreti içindedir. Bu doğrultuda ona göre ivedilikle yanıtlanması gereken soru, yaşamın bir anlamı olup olmadığı sorusudur. Yaşamın anlamı sorusu düşünürü doğrudan ölüm fikrine yöneltir. Camus'a göre, "kendini öldürmek bir anlamda melodramlarda olduğu gibi içindekini söylemektir. Yaşamın bizi aştığını ya da yaşamı anlamadığımızı söylemektir" (2010, s.17).

İnsan ya dünyayı anlayacak ve bir iyileşme duygusuyla yaşayacaktır ya da intihar edecektir. Camus bu iki durumu da benimsemez. Çünkü rasyonel olarak dünyayı anlamanın mümkün olmadığını ve intiharın ise insanın yaşamı algılaması önünde en büyük engel olduğu kanaatindedir. İnsan dünya ya da dünyanın bir parçası olsaydı, onun ölüm, intihar, mutluluk, saçmalık gibi sorunları olmayacaktı. Oysa insan akla sahip bir varlıktır. Bu özelliğinden ötürü kendisine ve dünyaya bir anlam aramaya çalışmaktadır. İşte insan, anlam aramaya çalıştığında, dünya karşısında kendi aczini ve dünyanın insan isteklerine sağır ve dilsiz kalışını görür (Gündoğan, 1997, s.68). O "Bir Alman Dosta Mektuplarda" şöyle der: "Yine de bu dünyanın yüce bir anlamı olmadığına inanıyorum ama, onda bir şey olduğunu biliyorum. O da insandır. Çünkü, bir anlam arayan tek varlık odur. Bu dünyada hiç değilse insanın gerçeği var ve bizim ödevimiz, onun yazgısına karşı koymasına yardım etmektir. Dünyanın insandan başka anlamı yoktur" (1998, s.127-128). Bunun yanında ölüm Camus felsefesinde yaşam karşısında dünyanın önemini anlamak için önemli olsa da asla ulaşılması gereken nihai bir ideal olamaz. İnsan bu maruz kaldığı anlamsızlık hissi ile öncelikle kendi varoluşuna yabancılaşır ve yaşamı uyumsuz bir iklime aralarır.

Dünyanın anlamsızlığını ve saçmalığını duyumsayan insanın önünde iki tercih vardır: intihar ya da yaşam. Yani insan ya ölümü ya da yaşamı tercih ederek yaşamını ya sonlandıracak ya da ona yaşarken bir anlam atfedecektir. Bu ölüm yani intihar ediş fiziki veya felsefi olabilir. Fiziki intihar bedeni yaşamdan ayırmak ve varoluşuna nokta koymaktır, felsefi intihar ise, dünyanın bu uyumsuzluğuna karşın insanın varoluşuna dair aşkın bir ideale bağlanarak bir anlam arayışını sürdürmesidir. Bu durum umudu beraberinde getirir. Camus ise, uyumsuzla baş edebilmek uğruna her iki

anlam serüvenini de reddeder. Buna rağmen uyumsuzluk yaşamın tüm bu anlamsızlığına rağmen yaşamayı seçmek ve yaşamdan yana durmaktır (Gülsün, 2019, s.79). Camus'ya göre uyumsuzun bilincine varan insan için tek çıkış yolu başkaldırdan geçer.

ALBERT CAMUS VE BAŞKALDIRI FELSEFESİ

“Başkaldırıyorum, öyleyse var'ız”

Albert Camus

Sisifos Söyleni'nde Camus üç temel olgunun altını çizer: uyumsuzluk, varoluşsal kaygı ve başkaldırı. Nihilizm probleminin ele alındığı eserde- ki bu problem Birinci Dünya Savaşı sonrasında birçok düşünürün odağı olmuştur- Camus'ya göre insan bir varoluşsal kriz ile karşı karşıyadır ve maruz kaldığı bu kriz karşısında yaşama dair bir anlam ve umut arayışı içindedir. Bu kriz ilk olarak insanın sonsuz mutluluk ve yaşam arayışında, ikinci olarak dünyanın bu arayışa kayıtsız kalışında, üçüncü olarak da dünya ile insanın karşılaşmasından doğan uyumsuzlukta belirir. Bu uyumsuzluk durumu gerçeğin ta kendisidir.

Uyumsuzun gerçekliğini fark eden Camus, bir anlamı olmayan insan hayatının yaşanmaya değip değmediğini sorgular. Yaşamın amaçsızlığını keşfeden insan intihara meyledebilir ve Camus'ya göre bu felsefenin de temel sorunudur. Bu bağlamda insanı saçma duygusundan saçma kavramına taşıyan en önemli unsurlar:

- Hayatın monotonluğu ve mekanikliği, makinemsi bir yaşam ve bıkkınlık,
- Zamanın geri dönmemesine geçmekte olduğu düşüncesi,
- Yabancılaşma hissi, insanın kendine, dünyaya ve başkalarına karşı yabancı oluşu,
- Saçmayı ortaya çıkaran en önemli şey ise ölümdür. Ölüm herkesin eninde sonunda kendisiyle yüzleşeceği kaçınılmaz sondur” (Cruickshank, 2016, s.83).

Modern yaşamın rutin seyri, zamana karşı insanın güçsüzlüğü, insanda bütün bu etkenlerle oluşan dünyaya yabancılaşma hissi ve yine insanda beliren ölüm düşüncesi insanı yaşamın anlamsızlığına dair düşünmeye yönelten en can alıcı unsurlardır. Camus intiharın yaşamın anlamsızlığı ve saçmalığı karşısında bir çözüm olduğu fikrini yadsır ve insanı mevcut durumuna karşı bir başkaldırıya çağırır. Elbette ki başkaldırı uyumsuzluğun bilince çıkmasıyla insanda oluşan kaygıyı tedavi etmez, fakat başkaldırı bu tür bir varoluşsal kaygıyla baş etmenin en temel unsuru olarak belirir. Çünkü intihar eylemi bu varoluşsal kaygıdan kaçıştır, onu kesintiye uğratar. Dünya uyumsuz insana kayıtsız olsa da uyumsuz insan bu umutsuz ve kaçınılmaz durumu kabullenir ve varoluşuna tutkuyla bağlanır.

Uyumsuz insan bugün için yaşar ve bilincinde yaşamın sonlu oluşunu hep canlı tutar, öteki dünya amacı gütmeyiz. Camus bu anlayıştan hümanist bir etik yaratır ve bu kahramanca çabayı alkışlar. Bu bağlamda Camus efsanevi bir karakter olan Sisifos'u metafor olarak kullanır. Sisifos gibi uyumsuz insan da bu yükü üstlenmeli, sınırlı, sonlu ve kaçınılmaz olan varoluşunu kabullenmeli ve bu kabulleniş ile onu mutluluk ve umuttan alıkoyan bu yaşama başkaldırmalıdır. Camus *Sisifos Söyleni*'nde şu soruya yanıt arar: Aşkın ve doğaüstü bir anlamı reddeden insan gözüyle yaşama değer katabilecek unsur nedir? Bu soruya cevabında uyumsuzluğu kaçınılmaz bir gerçeklik olarak gören Camus, insanın yaşamını anlamlı kılan unsuru başkaldırmakta bulur. Başkaldırı umutsuz bir çaba dahi olsa yaşama kan pompalar. Camus için yaşam eylemlerle anlam

kazanır. İnsana kayıtsız bir dünyada yaşamak eylemi kadar önemli hiçbir değer yoktur. Bu bağlamda *Sisifos Söyleni* felsefi bir araştırma değil, başkaldırının adeta bir savunusudur.

Her ne kadar Camus yirminci yüzyıl varoluşçu felsefe geleneği içinde anılsa da *Sisifos Söyleni* temelde varoluşçuluğun bir eleştirisidir. Camus 1945'te yayınlanan *Les Nouvelles Littéraires*'de yapılan bir söyleşide "Ben varoluşçu değilim" (Camus, 1945, s.1424) diyerek varoluşçuluk ile arasına mesafe koyar. Çünkü Camus filozof olmadığı kanaatinde. Özellikle Kierkegaard, Jaspers ve Heidegger gibi varoluşçu filozoflar yaşamın anlamsızlığı gidermek için aşkın olana ve hatta Tanrı'ya çağrı yaparlar (Camus, 2010, s. 33-34). Camus nezdinde bu düşünürler büyük bir çelişki içindedirler. Çünkü aynı anda hem yaşamın uyumsuzluğunu onaylayıp hem de bu uyumsuzluğa bir çözüm bulma arayışı içinde olmak bir çelişkidir (Camus, 2010, s. 34-35). Camus aşkın olana yapılan bu çağrıyı reddeder, ona göre saçma olan diğer bir deyişle insan ve dünya arasındaki uyumsuzluk, insan durumunun kaçınılmaz bir sonucudur. Camus bu çağrı yerine etkin bir uyumsuzluk bilinci ve bir başkaldırı şeklini gerekli görür. Bu bağlamda Sisifos uyumsuzun kahramanıdır ve "uyumsuz yaşam ile ölüm sorusuna karşın insanın cevap arayışında bir son değil bir başlangıçtır" (Stern, 1960, s.448). Camus, *Sisifos Söyleni*'nde bu başlangıcı şu şekilde ifade eder:

"Dekorların yıkıldığı olur. Yataktan kalkma, tramvay, dört saat çalışma, yemek, uyku ve aynı uyum içinde salı çarşamba perşembe cuma cumartesi, çoğu kez kolaylıkla izlenir bu yol. Yalnız bir gün "neden?" yükselir ve her şey bu şaşkınlık kokan bıkkınlık içinde başlar. "Başlar", işte bu önemli. Bıkkınlık, makinemsi bir yaşamın edimlerinin sonundadır, ama aynı zamanda bilincin devinimini başlatır. Onu uyandırır, gerisine yol açar. Gerisi, bilinçsiz olarak yeniden zincire dönüş ya da kesin uyanıştır" (Camus, 2010, s. 24).

Saçma, bir son olmadığı, sadece bir hareket noktası olduğu için insana yeni bir yol açar. İntihar çözüm değilse ve umut da uyumsuzdan bir kaçıışı ifade ediyorsa, geriye tek gerçek çözüm kalmaktadır ki, o da başkaldırmadır (Gündoğan, 1997, s.109). Uyumsuz bu başlangıçtır. Bu yönüyle uyumsuzluk insanın kendi varoluşuna dair uyanışını tetikler. Bu uyanış insanın dünyanın kayıtsızlığına karşı kendi varoluşunun bilincine vararak bütünüyle saçma olanı idrak etmesi ve bunda direnmesidir. Bu direniş ile insan ölüm karşısında yaşamı değerli bulur. Yaşamak bu şekliyle zincirlerinden arınan insanda özgürlükle buluşmanın yoludur. Camus bu uyanışı geliştirdiği başkaldırı felsefesi ile açıklar. Ölüm ve yaşam ikilemi içinde uyumsuzluk bilincine vararak yol alan insan bu felsefe ile kendisine Camus nezdinde bir çıkış yolu bulur.

Başkaldırı felsefesi Camus'da uyumsuzun insanda yarattığı anlamsızlık, yabancılaşma, kayıtsızlık ve umutsuzluk duyguları ile baş etmenin tek yöntemidir. Modern insan çözümsüz kaldığı her gün yinelenen yaşam edimleri karşısında uyumsuzun bilince çıkması ile bir dönüşüm sürecine girer. Bu süreci tetikleyen faktör başkaldırının ta kendisidir. Kendi edimlerinin farkına varmış, dünyayı anlamlandırmaya çalışan, umutsuzluğa kapılmadan bir anlam arayışında olan insanın mücadelesidir. Yaşama anlam katma derdinde olan insan ölüme teslim olmaz ve uyumsuzun modern insanda uyanışı ve bu uyanışın yarattığı bilinç yaşama tutkuyla bağlanışı beraberinde getirir. Bu tutku başkaldırının kendisidir.

Uyumsuzun yarattığı karamsarlık ile mücadele eden insan Sisifos imgesinde olduğu gibi evrenin kayıtsızlığına karşın her gün aynı sıradanlığa uyansa dahi yaşamını zirveye biteviye

taşıtmaktan usanmaz. Bu mücadeleyi Camus umut duygusu ile taçlandırır. Umut başkaldırının ve yaşamın anahtarıdır. Sisifos'ta olduğu gibi, uyumsuz kahraman umuda meyilli bu başkaldırı ruhuyla zamana, monotonluğa, yabancılık hissine ve ölüme direnir. Bu direniş onu yaşama bağlayan en önemli öğedir. Başkaldırmak için uyumsuzu uyanış gereklidir. Uyanışın bir yanında ölüm öte yanında yaşam olsa bile, modern insan bilince taşıdığı uyumsuzluk halinden sıyrılmak için her şeye rağmen yaşamı seçmelidir. Bu seçim onu bu anlamsızlığa karşın özgür, duyarlı, umutlu, mutlu, tutkulu ve dirençli kılacaktır.

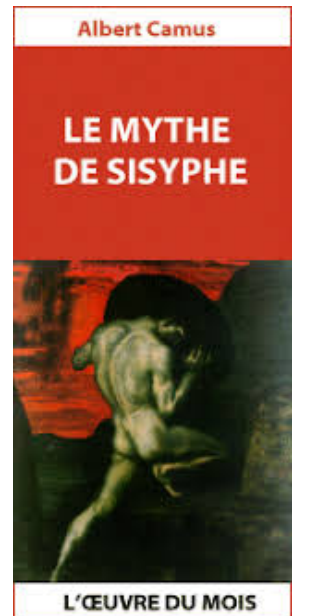
SİSİFOS'U MUTLU DÜŞÜNMEK

“Yaşama umutsuzluğu yoksa, yaşama aşkı da yoktur.”

Albert Camus

Sisifos modern insanın monoton yaşamındaki anlamsız çabasını en iyi örnekleyen kahramandır. *Sisifos Söyleni* Yunan mitolojisindeki kahramana gönderme yapar. Saçma bir figür olarak Sisifos, tanrılar tarafından bir kayayı durmaksızın bir dağın zirvesine kadar çıkarmaya mahkûm edilmiştir. Sisifos kayayı zirveye taşımaktadır, fakat kaya her defasında kendi ağırlığıyla yeniden aşağı düşmektedir. Tanrılar bu yararsız ve umutsuz cezadan daha korkunç bir eylem olmadığını düşünmüşlerdir. Bu ceza paralel bir şekilde modern insan yaşamının tüm uyumsuzluğunu ve anlamsızlığını betimler. Sisifos'un uyumsuzun kahramanıdır. *Sisifos Söyleni*'nde Camus Sisifos'u şu şekilde betimler: “Tutkularıyla olduğu kadar sıkıntısıyla da uyumsuzdur. Tanrıları hor görmesi, ölüme kin duyması, yaşam tutkusu, tüm varlığı hiçbir şeyi bitirmemeye yönelttiği bu anlatılmaz işkenceye mal olur. Yeryüzünün tutkuları için ödenmesi gereken ücrettir bu. Ruhlar ülkesindeki Sisifos konusunda hiçbir şey söylenmez bize. Söylenler, imge gücümüzle canlandırılmak için yaratılmıştır” (Camus, 2010, s.124). Sisifos'un varoluşu anlamsızdır ve bu korkunç cezanın bir gün sona ermesi umudu dahi yoktur. Sisifos umutsuz olmasına rağmen bilinçlidir. Camus insan yaşamının anlamsızlığı içinde insan onurunun yine de dış etkenlerin anlamsızlığına, koşulların kaçınılmaz baskısına karşın zorunlu olan yükü bile bile taşımak olduğunu belirtir ve Sisifos'un bu korkunç işkenceden her şeye karşın bir zevk duyduğunu, bilincin verdiği sevinçle bir çeşit mutluluğa, umutsuzluğun mutluluğuna erişebileceğini ileri sürer (Erhat, 1996, s.103).

Camus, denemesinde felsefenin en önemli sorunlarından birini ele alır. Rutin yaşamın sıradan döngüsünde bunalan insan dünyanın anlamsızlığı, saçmalığı, geçiciliği ve kaçınılmaz sonunun farkına varır: ölüm. *Sisifos Söyleni* intihar üzerine bir deneme ile açılır ve daha sonra başkaldırı izleği ile sürdürülür. Temel bildirisi, varoluşun uyumsuzluğa karşı gerçek başkaldırının intihar değil, yaşamayı sürdürmek olduğudur (O'Brien, 1984, s.31). Yaşamın yaşanmaya değer olmadığına kanaat getiren insan intihara yönelir. Fakat Camus intiharın bir çözüm olmadığını aksine insanın bu saçma varoluşa başkaldırı ve tutku ile karşı koyarak özgürlük arayışında olması gerektiği sonucuna varır. Bu başkaldırı ve özgürlük ruhu Sisifos'u mutlu ettiği gibi insanı da mutlu kılacaktır.

“Sisifos'u dağın eteğinde bırakıyorum! Kişi yükünü eninde sonunda bulur. Ama Sisifos tanrıları yadsıyan ve kayaları kaldıran üstün bağlılığı öğretir. O da her şeyin iyi olduğu yargısına varır. Bundan böyle, efendisiz olan bu evren ona ne kısır görünür ne de değersiz. Bu taşın ufacak parçalarının her biri, bu karanlık dağın her madensel parıltısı, tek başına bir dünya oluşturur. Tepelere doğru tek başına didinmek bile bir insan yüreğini doldurmaya yeter. Sisifos'u mutlu olarak tasarlamak gerekir” (Camus, 2010, s.126).

20. yüzyılın en etkin edebiyatçılarından biri olarak Camus yaşamını insanın mutluluk arayışını sorgulamaya yöneltir. Ona göre insan saçma bir konumdadır. Eğer Tanrı varsa insana kayıtsızdır, çünkü dünya tanımlanması güç bir acı, kötülük dehlizinde ölümle yüz yüzedir. Camus'ya göre insan anlamı bu dünyada kendinde aramalıdır ve bu anlam uyumsuz ve saçma olan dünyada insanın direnişi ile ortaya çıkar. İnsanın en temel umudu başkaldırıdır. Camus'da ölüme karşı bu bilinç uzun yıllar maruz kaldığı tüberküloz hastalığı ve çağının bitmez tükenmez savaş yıllarından kaynaklanır. Bu nedenle yaşama karşın bir çifte bilinç oluşur. Yaşam sevgisi ve ölüm bilgisi. Bu iki ayrı uçta olan kavramlar arasındaki gerilim Camus'da bilinci sürekli canlı tutar. Ve o umutsuzluk olmadan yaşamak sevgisi de olmayacağı sonucuna varır. Bu ikilem onun denemelerinde sürekli yinelenir. Bu noktada sadece Sisifos'tan değil, Oidipus'tan da esinlenerek Camus bu ikilemi anlatır:

Bir mutluluk kitabı yazma isteğine kapılmadıkça, uyumsuzu bulamaz insan. "Daha neler! Böylesine dar yollardan mı?.." Ama bir tek dünya var yalnızca. Mutluluk ve uyumsuz aynı yeryüzünün iki oğlu. Birbirlerinden ayrılamazlar. Yanlışlık mutluluğun ille de uyumsuzun bulunuşundan doğduğunu söylemek olurdu. Uyumsuz duygusunun mutluluktan doğduğu da olur. "Her şeyin iyi olduğu yargısına varıyorum," der Oidipus, bu söz kutsaldır. İnsanın vahşi ve sınırlı evreninde çınlar. Her şeyin tükenmediğini, tüketilmediğini öğretir. Bu dünyaya duyumsuzluğumuz ve yararsız acılardan hoşlanmamız yüzünden gelmiş bir tanrıyı kovar bu dünyadan. Yazgıyı bir insan işi yapar, insanlar arasında sonuçlandırılacak bir işe dönüştürür. Sisifos'un tüm sessiz sevinci buradadır: yazgısı kendisindedir. Kayası kendi nesnesidir. Aynı biçimde, uyumsuz insan da sıkıntısı üzerinde gözleme başladığı zaman, tüm putları susturur. Birdenbire sessizliğine bırakılmış evrende, yeryüzünün binlerce hafif, hayran sesi yükselir. Bilinçsiz ve gizli seslenişler, tüm yüzlerin çağrıları, bunlar için kaçınılmaz ters yüzü ve yenginin pahasıdır. Gölgesiz güneş yoktur ve geceyi tanımak gerektir (2010, s.125-126).

Uyumsuz insan yaşamdan uzaklaşır, dünya ona yabancılaşır ve bir sürgün yerine dönüşür. Kendine ve dünyadaki varoluşuna yabancı kalan uyumsuz insanda başkaldırı bilinci gelişir. Camus, Sisifos imgesinde bu direniş ruhunu ve uyumsuz insanın kurtuluşunu sembolik bir anlatımla açıklar. Sisifos yaşama uğraşının geçici olduğunun farkındadır, ancak bu farkındalık mutluluğu deneyimlemesine engel değildir. Sisifos mutludur, çünkü her defasında direnişini zirveye taşımaktan yılmaz ve çekinmez. Kaderi kendi elindedir ve Camus'nun dediği gibi kaya kendi nesnesidir.

Sisifos her şeye rağmen yaşamayı seçmiştir. Bu seçim onu özgür kılar, tanrıların verdiği cezadan yılmayarak kendi varoluşuna bir anlam atfetmiştir. Bu anlam yaşamın ta kendisidir.

Yaşamakta diretmek cezayı kabullenmemek demektir. Çünkü her gün zirveye taşınan kaya Sisifos'un varoluş mücadelesinin temsilidir. Var olmak ise başkaldırmak, her şeye rağmen tanrıların gazabını hiçe saymaktır. Bu nedenle Camus için modern insanın her şeye rağmen var oluşunda ve yaşama tutku ile bağlı oluşunda tüm bu evrenin kayıtsızlığına karşın bir cevap gizlidir. Bu cevabı Camus *Sisifos Söyleni'*nde uyumsuz karakteri betimleyerek açıklar. Sisifos'un çabasını mutlu ve umutlu bir çaba olarak tasarlar. Çünkü bu çaba ile Sisifos kaderine boyun eğmekten ziyade zirveye her defasında ulaşmak için gösterdiği azimle tanrılara karşı koymaktadır. Bu azim onun tanrılara karşı yürüttüğü mücadelenin en önemli göstergesidir.

Sisifos asla yitlik bir karakter değildir, o uyumsuzun kahramanı olarak anlamsız bir uğraşı öz çabası ile bir varoluş ve başkaldırı mücadelesine dönüştürür. Bu mücadele aynı zamanda modern insanın da mücadelesidir. Modern insan yaşamın sıradanlığı ve dünyanın kayıtsızlığı karşısında kendi varoluşunun sorumluluğunu üstlenmekle karşı karşıyadır. Onun da yaşamak azmi bu kayıtsızlık ve anlamsızlık karşısında sahip olduğu en önemli değerdir. Yaşamak onun seçimidir. Bu seçim ile mutlu insan bu uyumsuzluk, yabancılaşma ve anlamsızlık hissi ile baş edebilir. Yaşamayı seçmek başkaldırımı, anlamı, umudu, mutluluğu seçmektir. Bunlar ise varoluşun en kapsayıcı unsurlarıdır. Dünya yaşam için bir dekor, insan ise bu dekorun en önemli unsurudur. İnsan dünyanın ve yaşamın yegâne anlamıdır. İnsanın yaşamakta azmetmesi ve kendi kaderine boyun eğmeyerek varoluşunu anlamlandırarak sürdürmesi onu hem özgür hem mutlu kılacaktır. Bu direniş ruhuyla modern insan intiharı ve ölümü değil, inadına yaşamı ve başkaldırımı seçmelidir.

SONUÇ

"Biz gerçekten bir kukla sahnesindeyiz:

Kuklacı Felek Usta, kuklalarda biz.

Oyuna çıkıyoruz birer ikişer;

Bitti mi oyun, sandıktayız hepimiz."

Ömer Hayyam

*Sisifos Söyleni'*nde Camus dünyanın insan karşısındaki kayıtsızlığı, bu kayıtsızlığın yarattığı uyumsuzluk, yabancılaşma ve anlamsızlık hissini umut ve başkaldırı ile aşılmasını kısaca insan durumunu (Gündoğan, 1997, s.47) ve yaşamını bütün anlamsal çeşitliliğiyle ele alır. Bu çalışmada amaç Albert Camus'nun *Sisifos Söyleni'*nde bütün detayları ile tanımladığı saçma kavramını derinlemesine incelemek ve bu kavramın Camus'da bir duygusal deneyimden başkaldırının yarattığı umut ile kavramsal bir yapıya nasıl büründüğünü ortaya çıkarmaktır. Bu nedenle Albert Camus, *Sisifos Söyleni'*nde yaşam/ölüm ikilemi arasında kalan insanın varoluş çabasını sorgular. Bu sorgulama dâhilinde ölümlülüğü karşısında insanın yaşama uğraşının anlamsızlığı saçma kavramı ve duygusu ile açıklanır.

Camus, modern insanın yaşam deneyiminde kendisini sürekli tekrar eden, amaçsız ve tekdüze varoluş şeklinin bir duygusal deneyimden varoluşsal bir kavrama dönüşen saçma kavramını etik bir perspektif açısından insanın kendine yabancılaşmasının direniş ve başkaldırı ruhu ile nasıl umutlu ve mutlu bir varoluşa evrilebileceğinin genel hatlarını *Sisifos Söyleni* aracılığıyla çizer. Sisifos'un bitmek tükenmek bilmeyen, kendisini defalarca yineleyen yaşamak uğraşı Camus'da mutluluğun, umudun ve direnişin sonsuzluğa açılan sembolik hali olur. İngesel düzeyde bu direnişin en güzel ifadesini bulduğu ve dünyanın kayıtsızlığına karşı modern insanın en iyi şekilde temsili uyumsuzun kahramanı Sisifos'tur. *Sisifos Söyleni* çağlar ötesinden gelen uyumsuz, yabancı ve anlamsızlık deneyiminin modern insandaki izdüşümünün anlatısı olarak karşımıza çıkar.

Camus'nun eseri modern insanı kendisini çevreleyen tüm bu buhran, yinelenen tekdüzelik, çıkmazlar, kötümserlik ve karamsarlığa rağmen Sisifos'u mutlu ve umutlu düşünmeye çağrı niteliğindedir. Bu çağrı modern insanın tüm buhranlarını, savaş yıllarında yaşadığı açmazları, varoluşsal kaygılarını, umutsuzluk ve karamsarlıkla örülü yaşamının yine varoluşsal bir dönüşüme uğramasına yöneliktir. Modern insan uyumsuzluk duygusu ve beraberinde gelen umutsuzlukla baş etmek için mücadele etmelidir. Bu mücadele, insanda, yaşamı tüm açmazlarına rağmen mutlu bir coşku ile karşılayabilme bilinci geliştirir. İnsan mutlu bir varoluşa ancak başkaldırı ile sahip olur. Bu başkaldırı insanın varoluşsal kaygısını aza indirger ve ona yaşama gücü verir. İnsan başkaldırarak yaşamayı tercih etmelidir. Yaşamak, mutlu kalarak, umutsuzluğa ve uyumsuzluğa karşı bir başkaldırıdır. Sisifos uyumsuzun olduğu kadar yaşamın da kahramanıdır. İnsanı bekleyen ortak son ölüm dahi olsa, dünya bütünüyle insana kayıtsız da kalsa, varoluşsal kaygı her zaman için insan yaşamında çok canlı da olsa, yaşayarak ve yaşama tutkuyla bağlanarak başkaldıran modern insan tıpkı Sisifos gibi varoluşunun kahramanı olur.

KAYNAKÇA

- Camus, Albert (1998) *Denemeler, Bir Alman Dosta Mektuplar*, İstanbul: Say yayınları.
- Camus, Albert (2010) *Sisifos Söyleni*, İstanbul: Can Yayınları.
- Camus, Albert (1965) Les Nouvelles littéraires, 15 novembre, dans Essais, «Extraits d'interviews», Paris, Gallimard «Bibliothèque de la Pléiade», p. 142
- Camus, Albert (1996) *Yabancı*, (Çev.: Samih Tiryakioğlu), İstanbul:Can Yayınları.
- Camus, Albert (2013) *Tersi ve Yüzü*, (Çev. Tahsin Yücel) İstanbul: Can Yayınları
- Cevizci, Ahmet (1999) *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları
- Cevizci, Ahmet (2015) *Felsefe tarihi*, İstanbul: Say Yayınları
- Cruickshank, John (1965) *Albert Camus ve Başkaldırma Edebiyatı*, (Çev.: Rasih Güran), İstanbul: De yayınevi.
- Eren, Gül. (2011) Albert Camus: Yabancı ve Sisifos Söyleni 'Duygusal Bir Deney Olarak Saçmanın Düşünsel Bir Kavrama Yükselişi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt 11, Sayı 46, Haziran, 61-74
- Erhat, Arzu. (1996) *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Gülsün, Ferhat. (2019) *Camus Felsefesinde Uyumsuzluk ve İntihar*, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.
- Gündoğan, Ali Osman (1997) *Albert Camus ve Başkaldırma Felsefesi*, 2. Baskı, İstanbul: Birey yayınları.
- McBride, Joseph (1992) *Albert Camus Philosopher and Littérateur*, New York: Palgrave Mcmillan
- O'Brien, Conor. Cruise (1984) *Camus*, İstanbul (Çev. Fatih Özgüven), İstanbul: Afa Yayınları
- Sartre, Jean. Paul (1984) *Yazımsal Denemeler*, (Çev. Bertan Onaran) İstanbul: Payel Yayınları
- Stern, Alfred (1960) *Considerations of Albert Camus' Doctrine*, The Personalist, Volume 41, issue 4, pp. 448-457.
- Yurday, Gülay. (2019) *Albert Camus ve Jean Paul Sartre Açısından Saçma ve Yabancılaşma Kavramlarının Karşılaştırılması*, Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

BATI

EDEBİYATINDA AKIMLAR

editör
OKTAY YİVLİ

HATİCE FIRAT
YASEMİN MUMCU
OKTAY YİVLİ
OĞUZHAN KARABURGU
BERNA AKYÜZ SİZGEN
NİLÜFER İLHAN

ÜMMÜHAN TOPÇU
SEFA YÜCE
HANİFİ ASLAN
METİN AKYÜZ
MEHMET SÜMER
YAKUP ÖZTÜRK

Prof. Dr. Önder Göçgün

TİYATRO DENEN HAYAT SAHNESİ

PROF. DR. ÖNDER GÖÇGÜN

Türk Tasavvuf Şiiri

AÇIKLAMALI VE YORUMLU ÖRNEKLERLE

MODERN TÜRK EDEBİYATI

editör
OKTAY YİVLİ

MUHARREM DAYANÇ
OKTAY YİVLİ
MACİT BALIK
MAHMUT BABACAN
SEVİM ŞERMET

YASEMİN MUMCU
BEDİA KOÇAKOĞLU
NİLÜFER İLHAN
MAKSUT YİĞİTBAŞ
SELAMİ ALAN

